

ADA D'ALBON

Ultima vară
în Bretania.
Istoria
unui exil

CUPRINS

PARTEA I

15

PARTEA A II-A

61

PARTEA A III-A

109

PARTEA A IV-A

155

PARTEA A V-A

203

EPILOG

475

Lipsa de bani e chinuitoare. Aștept un miracol din partea lui Corneliu: cecul promis acum câteva luni pentru plata chiriei pe vară, aici, în Bretania. Ridicolă așteptare! Ce-ți poate veni din partea unei ființe al cărei craniu e golit de tot ce l-a legat vreodată de lumea reală?

Pentru Corneliu, fiecare cuvânt pe care îl are de rostit a devenit un chin. În tăcerea care se instalează înainte de a pronunța cuvântul următor, prietenul nostru uită ce a vrut să spună. Privirea lui albastră e moartă. Din când în când o lucire stranie îi însuflețește ochii. Capul îi este invadat tot de bube și coji, învelit într-o scoarță solidă formată din fixativul pe care și-l pulverizează în fiecare zi ca să-și acopere calviția cu cele câteva șuvițe anemice de păr de un galben murdar. Se străduiește să mă asigure că e mai bogat decât Cresus și-mi cere umil zece euro. Știu prea bine că-și cheltuie ultimul bănuț ca să răspundă la o corespondență primită din toate colțurile pământului. Șarlatani din lumea întreagă îi cer sume considerabile în schimbul unor promisiuni mincinoase de îmbogățire rapidă. Corneliu trimite cecuri unor societăți fictive, cam cincisprezece în fiecare zi; imposibil să-i deschizi ochii. Și-a dedicat în întregime viața acestei activități.

Mai știu că prietenul nostru e prizonierul unei secte misterioase care îl ruinează fără scrupule, dar în care bietul de el și-a găsit sensul vieții. Omul acesta, altădată discret și vesel, însetat de libertate, se scufundă fără scăpare într-o lume imaginară. Se uită la mine fără să mă vadă, îmbătat de ideea că va deveni cândva omul cel mai bogat de pe planetă.

Duhoarea de pește putred degajată de trupul lui, petele incrustate în jurul șlișului umflat de scutecul îmbibat cu urină stătută pe care-l poartă în ultimul timp, toate astea mă scutură de greață. Dar este tovarășul nostru de drum dureros. Am străbătut alături, aici, în Franța, tot lungul parcurs al vieții noastre dedicate teatrului, mai bine de treizeci de ani. Știu că n-o să primesc în veci vreun cec din partea lui și iată că totuși sper. Fără îndoială, sunt tot atât de nebună ca el. Vara asta nu voi putea plăti chiria apartamentului

din Bretania. Sunt nevoită să o rog pe proprietăreașă – o persoană de altfel adorabilă – să mă mai aștepte câteva luni, până voi reuși să achit ce-i datorez. Și asta mă umilește.

Stăm într-un mic port de pescari, la Saint-Pierre-Quiberon¹, unde ne petrecem verile. Locuiesc împreună cu soțul meu, Laurențiu, și cu fiul nostru, Ionuț, într-un studio minuscul de la parter, chiar în buza portului. Ușile mari de sticlă se deschid larg deasupra golului de un albastru liniștit. Fiul meu doarme pe o saltea de cauciuc în mica nișă rezervată chicinetei, de unde am scos masa, mutând-o lângă patul nostru dublu, care deja ocupă întregul spațiu rămas, astfel încât pentru a face până și cel mai mic pas, ne târâm de-a latul patului încercând fără succes să nu ne trezim unul pe altul; și eu, și Laurențiu avem somnul năbădăios. Accesul la duș necesită performanță. Ca să-mi fac ceaiul, trebuie să mă strecor între perete și saltea pneumatică bine umflată unde sforăie fiul nostru fără să dărâm vesela de pe etajere și să ajung în cele din urmă la plita electrică, apoi să mă descurc fără să vărs apă clocotită pe picioarele progenerurii noastre. Fac acest periculos exercițiu de echilibristică în fiecare dimineață, în zori, ca să reușesc, într-un sfârșit, deși ușile de sticlă nu se deschid decât pe jumătate din cauza mobilelor deplasate, să ies pe chei cărând un fotoliu de răchită destul de voluminos, ceașca de ceai, țigările, bricheta, scrumiera, caietul, stiloul, ochelarii, totul dacă se poate dintr-o singură mișcare, ca să nu perturb pentru prea mult timp somnul masculilor.

Marea e numai la cinci metri, sub ochii mei. Vin aici, în peninsulă, de treizeci și trei de ani. În prezent, acesta este singurul loc de pe pământ unde reușesc să scot capul de sub apă ca să inspir cantitatea de aer care mă va ajuta să nu mă sufoc, odată revenită la Paris. Cunosc și iubesc cu o iubire dureroasă fiecare colțișor de mal, fiecare stâncă, fiecare drumeag, fiecare casă, și-i cunosc pe toți localnicii. Pot umbla ore fără șir singură. Natura încă sălbatică și plimbările îmi procură o fericire stranie, amestecată cu o tristețe sfâșietoare. Dar numai aici pot uita zidul gros și negru care se ridică în fața mea de-a lungul întregului an. Exilul m-a secătuit de toate: de mine însămi, de sentimentul de libertate și de dragoste. Nu mai știu numi în intimitate

---

1. Comună din departamentul Morbihan, în Bretania (nord-vestul Franței). Cu o suprafață de 7,54 km² și aproximativ 2 000 de locuitori, ocupă zona de nord a peninsulei Quiberon, pe care o împarte cu comuna Quiberon. (*N. red.*)

aceste două sentimente. Ele se aseamănă, sunt subiective și trecătoare. Îmi vine în minte maxima lui Jules Renard: „Iubirea este o legendă; ori crezi în ea, ori nu crezi.“ Pasiunea mea violentă pentru teatru s-a stins brutal, nu de mult, într-o seară, pe scenă. Pasiunea aceasta care m-a călăuzit, mi-a dăruit frumusețe, o pasiune care a molipsit o lume întreagă în jurul meu și care m-a făcut să uit că nu sunt decât o exilată fără nicio speranță de a reveni pe tărâmul unde a prins viață.

Cum de-a reușit exilul să mă strivească și să-mi smulgă aripile...? M-am supus legilor fizicii și mă supun situațiilor. Completez tot anul formulare, ca să obținem Paris Solidarité, adică un ajutor social de 90 de euro; triez acte până simt că mă apucă turbarea (administrația franceză e diabolică). Laurențiu a renunțat de mult la această activitate obligatorie, lăsându-mă să mă descurc singură. Întocmesc dosare peste dosare care trebuie refăcute în concordanță cu noile decrete care se schimbă când nu te aștepți, mă zbat să rezolv problema de nerezolvat a datoriilor acumulate în timp, contactez, după lungi și infructuoase încercări, asistența socială (invenție caritabilă fără prea mare eficiență), reprezentată de o domnișoară amabilă și foarte pătrunsă de importanța funcțiilor ei. La nevoie surăd, pregătesc prânzul, cina, șterg praful, dau cu aspiratorul cu toată oboseala care mă doboară și îmi pierd ore întregi la telefon, ascultând aceeași bandă muzicală care-mi străpunge urechile, în speranța că-l voi avea la celălalt capăt al firului pe funcționarul unei instituții sau al alteia, care mă va îndruma în demersurile mele, căci, iertați-mă, vă rog, *Monsieur le Président*, dar pensia noastră e mai mult decât insuficientă. Sunt pe deplin integrată în viața franceză, ce mai...! Mă supun existenței cu tot ce impune ea, nu mă revolt, n-am resurse pentru acest lux (în Franța nu există un sindicat pentru neputincioși). Timpul m-a redus la tăcere. Sufăr de o mușenie cronică. Mă regăsesc doar aici, la Saint-Pierre-Quiberon, alături de oameni simpli; aici, la marginea Oceanului care mă fascinează, mă farmecă asemenea unui amant etern. Or, această mică-imensă fericire mi-o pot asigura doar banii.

Privesc până departe, la orizont, marea care se răzvrătește brusc pentru a-și începe drumul înapoi impus de lună către mica plajă din golfulețul numit „al Scroafei“, dominat de o stâncă neagră de forma animalului,

înălțându-se fantomatic din apă în lumina apusului. Bălțile rămase în nisip după reflux se colorează devenind aurii, verzi, roz, sângerii, albastre. Locul este pustiu, misterios. Îmi usuc pielea înnegrită de soare. Nu m-am putut împotrivi chemării valurilor furioase. M-am aruncat cu voluptate în spuma lor albă. Soarele e încă arzător, pacea mă învăluie. Alături, crabul mort pare o bijuterie incrustată în piatră. *Sacculina Carcini* e numele unui parazit care pune stăpânire pe crab. I se strecoară sub carapace și, cu răbdare, ajunge să domine corpul și spiritul crustaceului. Ciclul de viață al animalului este răsturnat. *Sacculina Carcini* (ce nume demn de Operă!) castrează crabul. El, care altădată își trăia viața din plin, devine leneș, lipsit de poftă, mănâncă atât cât să nu moară de foame și nici vorbă să-și mai adune provizii pentru zile negre.

Îmi aprind o țigară din pachetul ăsta blestemat de statul francez, care mă costă zilnic mai mult decât îmi permit să cheltui ca să mănânc. Sunt meșteră în a inventa feluri pentru patru zile numai dintr-un pui cumpărat de la arabul din colț cu cinci euro. O carte de bucate cu rețete ieftine ar avea șanse mai mari de publicare decât cartea la care scriu în acest moment. Nu sunt nici fosta amantă a vreunui șef de stat, nici top model. Nu sunt decât o exilată ca atâția alții. Măcar de-aș fi comis o crimă sângeroasă, pasibilă de treizeci de ani de pușcărie! Istoria amănușită a crimei ar fi găsit mai mult ca sigur o editură. Și, Doamne! – ce spectacol de teatru aș fi putut pune la cale cu fetele de la Fleury-Mérogis! Ce răsunet în presă și la televiziune! Presă și televiziune pe care niciodată nu le-am putut ademeni în cei treizeci și trei de ani petrecuți la răcoarea unei altfel de temnițe.

Fumul țigării, pe care îl trag în cadența valurilor, îmi dă o bucurie tihnită. Cum să-l fac pe Zeul Sănătății să priceapă că nu pot exista fără țigara asta, care pentru mine e prețioasă ca aerul și ca apa...? Prietenie interzisă... Exilul, neputința în fața ușilor ferecate, lupta continuă pentru a sări peste obstacole, toate astea sunt de mii de ori mai dăunătoare decât tot tutunul de pe planetă! *Sacculina Carcini!*

Mă gândesc la Corneliu și la toți prietenii pripășiți în Franța. Ani de speranță, de muncă încrâncenată, întâlniri pline de promisiuni zadarnice

---

1. Închisoare din Franța, localizată în suburbiile din sudul Parisului. Cu peste 4000 de deținuți, este cea mai mare închisoare din Europa. Se află în subordinea Ministerului Francez de Justiție. (*N. red.*)

și iată-ne ajunși la fundul sacului. Părinții mei au murit la două luni distanță unul de celălalt. Azi locuiesc amândoi pe balconușul meu din Paris, în două urne ascunse într-un dulăpior alb peste care tronează o tufă de crizanteme galbene. Mama iubea florile galbene ca pe soare. Tata suferea de rinită alergică, nu prea îi priau florile. Iartă-mă, Tată...!

Pe balconul meu, nu mai mare ca o gheretă, buruienile se împletesc cu flori de toate culorile, care curg în cascade. Un colțisor de junglă. Părinții mei așteaptă răbdători (Tata nu mai strănută) ziua când voi fi în măsură să-i îngrop alături de bunica, într-un cimitir înflorit din România. Până atunci sunt în ilegalitate. Nici Tata, nici Mama n-au avut parte de vreo slujbă la înmormântare. În acest loc nu avem pământ, suntem venetici. Ispășim pedeapsa amară și crudă de a fi *persona non grata* în propria țară. Toată familia mea este împrăștiată prin lume. Migrațiune de crabi.

În primele două săptămâni după sosirea noastră la Paris, o amică de-ale tatălui meu ne-a obținut o întâlnire cu domnul Robert Abirached¹. Pregătisem în amănunt, încă dinainte de a părăsi România, un proiect de spectacol cu *Romeo și Julieta*, în speranța de a-l realiza în Franța, și mă bucuram să-l întâlnesc pe domnul Abirached, personalitate influentă în teatrul francez. Eram încrezătoare, deloc intimidată, de vreme ce eu însămi făceam parte dintr-o familie foarte apreciată în tot estul Europei. Mi-am petrecut copilăria și adolescența în casa unui gigant al literaturii române, Mihail Sadoveanu. Tradus în toate limbile, Sadoveanu a primit premiul Lenin, distincție supremă în anii 1950 în estul Europei.

Funeraliile naționale organizate la moartea sa au declanșat o adevărată maree umană, venită din toate colțurile lumii. Aveam șaptesprezece ani în ziua în care s-a stins din viață și vederea corpului neînsuflețit a avut asupra-mi un efect răvășitor. Ani de-a rândul am fost bântuită de același vis

---

1. Robert Abirached (n. 25 august 1930) este scriitor și om de teatru, figură marcantă a artei dramatice în Franța, preocupat încă din anii '60 de mișcările civice care au traversat lumea teatrului. A fost, între altele, susținător al Festivalului de la Nancy, președinte al Observatorului de politici culturale de la Grenoble, al secției franceze a Institutului Internațional de Teatru Mediteranean de la Marsilia și al comisiei teatrale a Centrului Național al Cărții. (*N. red.*)

care încă mă tulbură: cadavrul lui alb, umflat, zăcea pe fundul lacului de la Mânăstirea Neamțului și din acel mormânt acvatic mi-a vorbit: „Nu te mai frământa, ducă, apele nu cresc decât atunci când vor ele să crească.“ Această stare de abandon în brațele destinului am avut-o dintotdeauna, încă din ziua când – abia deschisese ochii pe lume – mi s-a explicat că moartea și nașterea sunt asemănătoare. Am exclamat cu naivitate: „Adică Moartea mă poartă în pântec?“ Întrebarea mea a împietrit fața mamei, care m-a mângâiat fără alte cuvinte.

În toți anii petrecuți în casa unchiului meu, am fost călăuzită de personalitatea covârșitoare a scriitorului, legănată de vocea lui moale și nuanțată, voce cu care citea întregii familii fiecare capitol pe care-l termina de scris. Casa lui era deschisă tuturor prietenilor, tuturor artiștilor, tuturor personalităților eminente ale epocii, el însuși fiind Președinte al Academiei Române, director de teatru și, pentru o scurtă perioadă, Președinte al Marii Adunări Naționale din Republica Populară Română, în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Mi-amintesc de serile luminoase, când salonul cel mare gemea de lume elegantă, vorba era calmă, răsetele armonioase; artiștii veneau să ne încante cu arta lor. Sviatoslav Richter¹ cânta la pianul nostru – venea chiar zilnic, diminețile, să repete liniștit în vederea concertului de la Ateneul Român; mari chitariști și cântăreți ruși ne fermecau cu melancolia sunetului slav; Maria Tănase, ajunsă celebră grație lui Sadoveanu, devenise prietena familiei și ne vrăjea cu harul ei ieșit din străfundurile veacurilor (cred că francezii nici n-au habar că Edith Piaf cânta *Sanie cu zurgălăi* sub titlul *Johnny tu n'es pas un ange*), pictori, actori, scriitori, poeți ne încântau cu inteligența și umorul lor. Mi-aduc aminte de vizita de-o seară a pianistei franceze Monique de la Bruchollerie², care mi-a trezit gustul pentru muzica lui Richard Strauss, care atunci a părut stranie urechii mele. Nu pot uita fință ei delicată. Îmi

---

1. Sviatoslav Teofilovich Richter (1915–1997), muzician sovietic de origine ruso-germană, considerat unul dintre cei mai mari pianiști ai secolului XX. (*N. red.*)

2. Monique de la Bruchollerie (1915–1972), pianistă franceză de muzică clasică. Născută în Paris într-o familie de muzicieni, a studiat la Conservatorul din Paris, a fost eleva lui Alfred Cortot la Paris, a lui Emil von Sauer la Viena și a lui Raoul von Koczalski la Berlin. După cel de Al II-lea Război Mondial a dezvoltat o carieră internațională, cu precădere în Statele Unite ale Americii și în Polonia, concertând sub bagheta unor dirijori celebri ca Sergiu Celibidache, Eugen Jochum, Herbert von Karajan, Ernest Ansermet and Jan Krenz. După accidentul de mașină survenit în 1966, s-a dedicat unei cariere didactice. (*N. red.*)

amintesc că purta o rochie verde. Drăgălășenia ei a încântat toată adunarea, degetele ei pe clape au impus o tăcere armonioasă... Apoi, pianista a fost victima unui accident de mașină pe drumurile pline de hârtoape ale României, accident din care a scăpat cu viață, dar cu degetele zdrobite pentru totdeauna.

Universul acesta în care am trăit până în ziua când am fost obligată, neoficial, să părăsesc România pentru totdeauna mă îndreptăța să mă prezint în fața domnului Abirached cu toată încrederea, în ciuda capacității mele limitate de a-mi expune proiectul în limba franceză. Ne-a primit fără să se ridice de pe scaunul din spatele biroului și ne-a privit cu indiferență din spatele ochelarilor cu ramă groasă, afișând un aer distrat, care masca dezgustul provocat de prezența noastră. I-am dat dosarul cu proiectul meu de spectacol, l-a prins între două degete ca pe o șosetă murdară și l-a scuturat în aer ca și cum s-ar fi așteptat să sune ca un clopoțel, ca apoi să ni se adreseze cu o voce lipsită de nuanțe: „Iată care-i treaba. Niciun român, mă auziți, nici unul, nu va face carieră aici, în Franța. Alți români, mai faimoși, înaintea voastră, alde Penciulescu, Esric, Ciulei, s-au perindat pe aici fără succes. Întoarceți-vă de unde ați venit!“

Conversația cu domnul Abirached s-a încheiat aici. N-aveam inteligența de a răspunde unei astfel de atitudini și nici azi nu știu cum și ce ar fi trebuit să-i răspund. Sfinxul vorbește! Prin cuvintele sale, Patria adoptivă se dovedea o mașteră; aventura noastră teatrală în Franța n-avea să dezmințască niciodată vorbele „Marelui Profet“.

Ani mai târziu, unii dintre elevii mei, care îmi datorau reușita pentru admiterea la Conservatorul Național, mi-au spus că domnul Abirached este un profesor iubit de toți discipolii. Cum s-ar fi putut altminteri? Ar fi fost periculos pentru el să-și arate adevărata față acolo unde își câștiga pâinea.

Episodul îmi trezește amintirea unui incident trăit pe vremuri în România noastră comunistă. Aveam nouăsprezece ani, eram în primul an de Conservator. Teatrul, cu întregul său univers, era rațiunea vieții mele. Încă de copilă, pe lângă rolurile studiate în secret, îmi ocupam o parte din timp zgâriind hârtia cu condeiul.

Scrisesem de curând o piesă de teatru, *Țara de dincolo de bălci*, o satiră tragică în care caricaturizam o lume care mă obseda dureros, lume care începea să prindă rădăcini pe scena politică după atâtea frământări istorice,

o lume incultă, vulgară și agresivă. Imaginasem o seară de bâlci, unde o adunătură de parveniți, stupizi și violenți, găsiseră ca singură distracție să-și reverse prostia asupra unui biet actor, poet naiv, care-și încerca talentul pe o mică scenă improvizată și care evoca plin de candoare imaginea unei țări onirice de dincolo de bâlci.

Eram logodită cu Laurențiu Azimioară, care, entuziasmat, i-a dat textul spre citire prietenului nostru, Valeriu Moiescu. La rândul lui, Valeriu s-a entuziasmat și l-a propus lui Liviu Ciulei, directorul Teatrului Bulandra, sugerându-i să includă piesa în repertoriul teatrului. Ciulei a acceptat imediat, organizând, cum era uzanța, o lectură a piesei mele în fața unei săli pline de personalități teatrale și literare.

Pe măsură ce citeam textul, mă simțeam din ce în ce mai înflăcărată în fața publicului atent și admirativ. Am în memorie figura profesorului meu de Istoria teatrului, Horia Deleanu, care mă asculta literalmente cu gura căscată, mirat de transformarea mea din studentă timidă în actriță dezinvoltă. La sfârșitul lecturii, sala a aplaudat frenetic. Au urmat discuții, m-au copleșit toți cu laude, criticii descopereau în textul meu sensuri adânci de care eu însămi nu eram conștientă; timp de două ceasuri am fost beneficiara celui mai răsunător succes, până când cel care prezida acel cenaclu literar improvizat, dramaturg de renume național, s-a ridicat pentru a trage concluziile de rigoare. Îmbrăcat într-un costum alb, impecabil, avea aerul măreț al unui șef de stat ieșit direct dintr-un muzeu de ceară. Vocea, aidoma unui lătrat, i-a ieșit ca din gura unei marionete mecanice, înghețând întreaga adunare: „Știți ce-a fost asta? O erezie a fost! O erezie! V-ați închinat toți la un căcat! Cine e duduia asta și de unde și-a luat ea personajele? Unde a găsit dumneaei la noi în țară asemenea specimene, unde există ele în patria noastră? O saltimbancă de ultimă speță de care v-ați lăsat îmbrobodiți cu toții! Însăși prezența unui asemenea element în patria noastră e o rușine! etc. etc.“ Și tovarășul prezident în costum alb, eminentul tovarăș dramaturg, și-a revărsat veninul și gelozia care-l sufocau preț de încă vreo oră.

Iată că nu mă pot abține să fac aici o mică digresiune pentru a evoca incidentul petrecut cu câteva ore înainte, în momentul în care mă îndreptam încrezătoare spre Teatrul Bulandra, pentru a-mi citi piesa. Mergeam cu pași repezi, când un grup de derbedei, nu mulți, m-a înconjurat împrôșcându-mă cu vorbe obscene. M-am repezit către un milițian care aștepta troleibuzul în

stație: „Tovarășe milițian“, i-am spus, „cum pot fi împiedicați derbedeii din țara noastră să mai agreseze femeile?“ Reprezentantul ordinii publice mi-a răspuns rânjind: „Tovarășico, în Patria noastră nu există derbedei!“ Și s-a grăbit să urce în troleibuzul care tocmai sosise.

După discursul înveninat al tovarășului dramaturg, câțiva cățelandri tremurători s-au îmbulzit să ia și ei cuvântul: „Da, da! Tovarășul președinte are perfectă dreptate, acum realizez și eu că, prin felul ei de a citi, această cabotină m-a indus în eroare și mi-a întunecat mintea! Este evident că nu putem admite ca asemenea elemente să aibă dreptul să se exprime în patria noastră!“

Restul adunării, iluminată de adevărul incontestabil scos ca iepurele din pălăria de scamator a marelui nostru dramaturg, a tăcut încremenită. Oh, Doamne, în acele momente, ca într-o improvizație, se juca sub ochii mei propria mea piesă. Câteva zile mai târziu am fost convocată oficial la o ședință fulger a organizației de partid din Teatrul Bulandra. În spatele unei mese lungi, doisprezece ciraci, grași toți, mă fixau cu priviri crunte, convinși că-l au în fața ochilor pe Iuda în persoană. Nu cunoșteam pe nimeni. Toți cenușii, toți umflați și unsuroși.

În picioare, în fața lor, îi priveam dezarmată. Cel aflat la mijlocul prezidiului s-a uitat complice în dreapta, apoi în stânga, timp în care am putut să-i admir ceafa groasă și stratul alb de mătreață care-i decora gulerul. Mi s-a adresat sarcastic, cu o intonație de actor amator de provincie, apăsând pe fiecare silabă: „Ascultă, dom-ni-șoară cu D- a-pos-trof! Dumneata nu ești decât o rămășiță reacționară și de gândit, gândești ca o vacă! Pleacă, dragă, în lumea dumitale de dantele putrede și să nu mai calci pe aici!“

Cuvintele astea mi-au rămas întipărite în minte pentru totdeauna.

N-aveam decât nouăsprezece ani.

Există o mică vietate ciudată care-și construiește adăpostul pe malul oceanului, în nisip. Aleargă, se precipită, sapă cu înverșunare, ridică o moviliță; n-are la dispoziție decât șase ore pentru a-și desăvârși opera. Are oare timp să mai și locuiască în ea? Habar n-am. După ce vizuina a fost clădită, fluxul o distruge. Imediat ce apa se retrage, bietul animal, ca un erou de legendă, își reia truda, cu aceeași înverșunare, aceeași speranță, admirând cu ochii lui rotunzi arhitectura pe care fluxul o va distruge din nou.

Vietatea asta de culoarea nisipului, cu care se confundă, este numit popular „crabul fantomă“.

„În fiecare vară, de treizeci și trei de ani, ca o amantă fidelă, Ada d’Albon părăsește Parisul și își dă întâlnire cu oceanul în micul port Saint-Pierre-Quiberon, în Bretania. Istoria tulburătoare a exilului ei ne aruncă de la bun început într-o melancolie aproape glacială, pierduți în fața mărturisirii de neputință care se prefigurează: este ultima vară în Bretania...“

Viața Adei d’Albon este o veritabilă piesă de colecție. Un du-te-vino emoționant între două lumi radical diferite, *Ultima vară în Bretania* spune povestea drumului dureros al exilului, cu smulgerea violentă din cultura de origine și renașterea subtilă printr-o nouă limbă, grație scenei.

Cu forța scriiturii luminoase și reci, ca un bisturiu implacabil care extirpă amintiri tandre și dezamăgiri atroce, actrița Ada d’Albon semnează o mărturie emoționantă despre cicatricile, niciodată pe deplin închise, ale înstrăinării.“

— Cristina Hermeziu